

УДК 338.3:637.1(477)

Оленич І. Р., к. е. н., доцент, **Сенів Р. В.**, асистент[©]
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ І НАПРЯМИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Висвітлено основні напрями підвищення продуктивності виробництва молока, що визначають його ефективність та зростання рівня виробництва. Досліджено тенденції динаміки чисельності поголів'я молочного стада, її вплив на обсяги виробництва продукції галузі в окремих категоріях господарств та природно-економічних зонах. Розкрито сутність та основні функції продовольчого ринку, визначено чинники регіонального розміщення виробництва молока, показники його економічної ефективності та напрями розвитку науково-технічного прогресу у молочному скотарстві.

Ключові слова: економічна ефективність, валове виробництво молока, молочне скотарство, продуктивність, рентабельність.

Постановка проблеми. В агропромисловому комплексі України однією з пріоритетних галузей сільськогосподарського виробництва є молочне тваринництво та молокопереробна промисловість. Значущість молока і молочних продуктів у забезпеченні продовольчої безпеки країни, роль і значення молочного скотарства в системі сільського господарства та вирішенні соціальних і економічних проблем на селі вимагає не тільки теоретичного обґрунтування подальшого їх розвитку, а й практичних кроків у реалізації стратегії формування ринку молочних продуктів з урахуванням світового досвіду та вітчизняних реалій.

Нестабільність на продовольчому ринку України, значне підвищення цін на продукти харчування і матеріальні ресурси для села у виробництві сільськогосподарської продукції – ознаки економічної кризи. Нині більше половини населення споживає значно менше молокопродуктів від встановлених фізіологічних норм. Це пояснюється низьким рівнем купівельної спроможності та низькою ефективністю виробництва й переробки молока.

Ефективність виробництва молока характеризується тісним зв'язком з ефективністю переробки цього продукту. Низький рівень рентабельності знижує можливості сільськогосподарських підприємств у розширеному веденні молочного скотарства. Поряд з низькою продуктивністю корів зменшується і чисельність поголів'я, що призводить до зниження обсягів валового виробництва молока. Товаровиробники не спроможні змінити ситуацію й удосконалити виробництво без залучення інвестицій. Внаслідок низької ефективності виробництва суттєво зменшився рівень завантаження

[©] Оленич І. Р., Сенів Р. В., 2014

потужностей переробних підприємств. Крім того, якість виробленої сировини не завжди відповідає необхідним вимогам, що утруднює виробництво конкурентоспроможної молочної продукції. Через низьку купівельну спроможність населення знижується і рівень споживання молока, що зумовлює значні коливання закупівельних цін на молочну сировину. Активізація попиту на молочні продукти можлива за рахунок економічних чинників, тобто впливу на зростання доходів населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням удосконалення розвитку і підвищення ефективності розміщення молочного скотарства, формуванню ринку молока та поліпшенню породної структури галузі присвячено багато наукових праць українських учених-аграрників. Серед них наукові розробки В. І. Бойка, П. С. Березівського, В. П. Бурката, М. В. Зубця, В. Н. Зимовця, О. В. Крисального, М. І. Товкача, С. Й. Кутікова, А. А. Омеляненко, В. О. Пабата, Т. Л. Мостенської, С. В. Васильчак, Н. М. Гапочки, О. Р. Жидяк, В. І. Радька, Р. О. Петренко, О. В. Шкільова та ін. [1].

У розробленні теоретико-методологічних проблем розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах переходу агропромислового комплексу до ринкової економіки значний вклад зробили вчені: В. Г. Андрійчук, П. П. Борщевський, М. Я. Дем'яненко, І. І. Лукінов, М. Й. Малік, Г. М. Підлісецький, П. Т. Саблук, В. В. Юрчишин, О. М. Шпичак та ін.

При відродженні і розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції молочного скотарства в ринкових умовах необхідно враховувати ґрунтово-кліматичні, економічні, соціальні та екологічні умови. Однак в опублікованих роботах вітчизняних учених поки що не повною мірою висвітлюються удосконалення розвитку галузі з урахуванням регіональних особливостей господарювання, формування інтегрованих молокопродуктивних підкомплексів, обґрунтування прогностичних параметрів виробничого потенціалу молочного скотарства в умовах пореформеного його розвитку. Це вказує на необхідність розширення і поглиблення досліджень проблеми підвищення ефективності виробництва молока.

Мета дослідження – узагальнення теоретико-методологічних положень ефективного розвитку виробництва молока, вивчення тенденцій та обґрунтування напрямів його розміщення з урахуванням регіональних особливостей сільського господарства, розроблення прогностичних параметрів виробництва молочної сировини на сільськогосподарських підприємствах та в господарствах населення в умовах переходу до ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу. Ефективність виробництва – складне і багатогранне явище. Сільськогосподарське виробництво вимагає органічного поєднання і взаємодії щонайменше чотирьох чинників – робочої сили, основних засобів, предметів праці і землі. Отже, будь-яке виробництво передбачає витрати ресурсів і одержання певних результатів. Важливим показником, який характеризує економічну ефективність виробництва продукції, є рівень рентабельності, що зумовлює об'єктивну оцінку господарської діяльності товаровиробників.

Оптимальний рівень рентабельності – 25 – 45 % – забезпечує розширене виробництво і зростання фондів матеріального стимулювання, характеризує ефективність витрат і є основою для обґрунтування найбільш раціональної галузевої структури господарств та отримання необхідної кількості прибутку як основного регулятора виробництва у ринкових умовах [2].

Особливістю сучасного ринку є самостійність ринкових структур, свобода останніх розпоряджатись доходами від своєї праці, продукцією, майном тощо. Це стосується товаровиробників усіх форм власності, проте найбільший вплив на ринкові суб'єкти щодо рівня виробництва і збуту товарів, їх асортименту має споживач. Основними структурними ланками ринкової економіки є вільне підприємництво в умовах багатоукладної економіки; вільні ціни, що формуються під впливом попиту і пропозиції та держави через економічні регулятори; наявність і успішний розвиток ринкової інфраструктури; заходи соціального захисту населення, зміцнення економіки успішно працюючих підприємств і розорення та банкрутство відстаючих; вільна реалізація продукції і оптова торгівля ресурсами.

Економічна ефективність молочного скотарства характеризується системою таких показників: продуктивність корів, витрати праці і кормів на 1 ц молока, його собівартість і ціна реалізації, прибуток з розрахунку на 1 ц молока і на одну середньорічну корову, рівень рентабельності виробництва молока. Чинники, які впливають на формування ринку молока та молочної продукції, можна розділити на дві групи [4]:

I – чинники внутрішнього середовища (чисельність поголів'я корів, середньоденний надій молока, системи технологічного оснащення, персонал та ін.)

II – чинники зовнішнього середовища (політика держави – фіскальна, кредитно-грошова, аграрна, зовнішньоекономічна тощо, – стан економіки, розвиток конкуренції та ін.).

Останніми роками у зв'язку зі змінами економічних відносин між виробниками аграрної сфери та переробними підприємствами, нееквівалентним обміном між містом і селом, зниженням платоспроможності населення та сільськогосподарських підприємств, скороченням витрачання худобі кормів, недосконалістю грошово-кредитної політики та інших важелів регулювання виробництвом, відбулись значні зміни в розвитку та розміщенні молочного скотарства.

Виробництво молока у січні – травні 2012 р. в усіх категоріях господарств збільшилось проти попереднього року на 6,8 % (9,4 тис. т), у тому числі на сільськогосподарських підприємствах на 23,2 % (3,3 тис. т), у господарствах населення зменшилось на 4,9 % (6,1 тис. т).

У Тернопільській області в усіх категоріях господарств вироблено 148,3 тис. т, на сільськогосподарських підприємствах – 130,8, а в господарствах населення – 17,5 тис. т молока.

Найбільше вироблено молока в усіх категоріях господарств Вінницької, Полтавської областей (відповідно 327,8 та 285 тис. т), а найменше – Запорізької, Луганської та Чернівецької (100; 112,7 та 102,8 тис. т).

Водночас слід зазначити, що всі регіони в травні 2012 р. збільшили валове виробництво молока на сільськогосподарських підприємствах порівняно з відповідним періодом 2011 р. на 23,5 тис. т, за винятком Закарпатської області, де його вироблено менше від попереднього року на 0,1 тис. т. У Тернопільській області у травні вироблено 4,1 тис. т молока, на 0,6 тис. т більше від минулого року.

Основні обсяги виробництва зосереджені в особистих селянських господарствах. Однак ресурсний потенціал господарств населення не забезпечує достатні темпи зростання обсягів виробництва продукції навіть для задоволення внутрішніх продовольчих потреб. Переробні підприємства втрачають експортний ринок, оскільки дрібнотоварне виробництво унеможливує технологічне забезпечення якості молока і виробництво конкурентоспроможної продукції.

Суттєво збільшили (на 3,6 тис. т) виробництво молока господарства населення Тернопільської області: у травні 2012 р. 48 тис. т порівняно з травнем минулого року 44,4 тис. т.

По Україні надій молока від корови у січні – травні 2012 р. становить 1911 кг, що на 15,1 % (251 кг) більше порівняно з відповідним періодом минулого року. Лише в дев'яти областях (Київська, Черкаська, Полтавська, Херсонська, Дніпропетровська, Харківська, Хмельницька, Вінницька, Тернопільська) надій більший від середнього по Україні. Найвищий показник (2362 кг) у Київській області, а найменший у Закарпатській (1206 кг). У Тернопільській області надій від корови у січні – травні 2012 р. становить 1927 кг, що на 295 кг більше порівняно з відповідним періодом минулого року.

Різні зміни в чисельності поголів'я молочногоскотарства в окремих регіонах в основному й зумовлюють неоднаковий рівень виробничого потенціалу в галузі, забезпеченні населення молоком і продуктами його переробки. Наявність поголів'я корів на сільськогосподарських підприємствах усіх форм власності – 587,7 тис. гол., у господарствах населення – 2042,1 тис., у всіх категоріях господарств – 2629,8 тис. гол.

У травні 2012 р. в усіх категоріях господарств поголів'я корів проти відповідного періоду 2011 р. збільшилось на 5,3 тис. гол., на сільськогосподарських підприємствах зменшилось на 0,1 тис. гол., у господарствах населення збільшилось на 5,4 тис. гол. [3]. Природно-економічні умови окремих зон накладають відбиток на розміщення порід худоби. Українська чорно-ряба худоба зосереджена переважно у господарствах Лісостепу і Полісся, червона степова – Степу, українська червоно-ряба – Лісостепу, симентальська – Лісостепу і Полісся, голштинська – Степу, лебединська – лише в Сумській та Чернігівській областях і червоно-польська – у Тернопільській і Волинській.

В умовах розбалансованості ринкових відносин, коли вартість реалізації тваринницької продукції не відшкодовувала її собівартості, коли виник диспаритет цін на продукцію тваринництва і матеріально-технічні ресурси, при недосконалості системи регулювання ринку, коли значна кількість продукції реалізується через посередників, які привласнюють суттєву частину прибутків, створену на стадії виробництва, при незадовільному рівні селекційно-племінної роботи та технологічного забезпечення, відсутності дієвої державної політики щодо створення сприятливих економічних умов для розвитку галузі, переважна частина господарств ліквідувала скотарство через його збитковість. Нині лише у кожному третьому господарстві утримують худобу.

Для підвищення ефективності виробництва молока в Україні потрібно розвиток молочного скотарства спрямувати на розширене відтворення стада на основі забезпечення нарощування маточного поголів'я корів у господарствах усіх форм власності і господарювання.

У перспективі основна увага має бути зосереджена на недопущенні подальшого скорочення маточного поголів'я і максимальному використанні ремонтного молодняку для нарощування основного стада та підвищення його продуктивності. За таких умов створюватимуться сприятливі умови для формування високопродуктивних стад молочного напрямку і для виділення певної частини поголів'я худоби (за рахунок низькопродуктивних корів і надремонтних телиць, придатних для відтворення) для схрещування з плідниками м'ясних порід і вирощування помісного молодняку за технологією м'ясного скотарства; збереження крупнотоварного виробництва молочної сировини, придатної для отримання доброякісних конкурентоспроможних молокопродуктів.

Запровадження системи чи способу утримання корів в Україні зумовлене в основному забезпеченістю господарств кормами відповідно до продуктивності та фізичного стану молодого стада. В даний час виділяють декілька систем утримання молочних корів: цілорічну стійлову, стійлово-вигульну, стійлово-табірну, стійлово-пасовищну та стійлово-табірно-пасовищну. Застосування тієї чи іншої системи залежить від конкретних господарських умов.

Існує два способи утримання корів – прив'язний і безприв'язний. Нині найбільш поширене прив'язне утримання. Останнім часом на молочних фермах застосовують, особливо при їх реконструкції, прив'язне утримання корів у стійлах з автоматичними прив'язами, а доять тварин на доїльних майданчиках різного типу. Влітку ж корів утримують на розміщених поблизу корівників вигульно-кормових майданчиках безприв'язно і доять на тих же доїльних майданчиках. Завдяки цьому витрати праці на обслуговування корів скорочуються в 1,5 – 2 рази.

Раціональне кормозабезпечення корів кормами для повноцінної годівлі і відтворення стада – один із важливих чинників підвищення ефективності виробництва молока.

Важливою умовою для отримання високих показників ефективності виробництва молока є економне витрачання кормів, оскільки в структурі собівартості на них припадає понад 55 % витрат. За умови недостатнього забезпечення кормами цього можна досягти за рахунок нормування годівлі залежно від продуктивності корів, фізіологічного стану, живої маси та віку. За таких умов відносно нормовану годівлю можна здійснити розподілом стада на окремі виробничі групи, кожна з яких повинна складатися із тварин з орієнтовно близькими потребами в поживних речовинах та енергії. Ознаками для розподілу стада на групи можуть бути: величина добового або за попередню лактацію надою, період отелення, фізіологічний стан, вік, жива маса та ін. Потреби тварин в поживних елементах змінюються. Вони залежать від виду, віку, фізіологічного стану, рівня продуктивності та використання тварин.

Для значного підвищення продуктивності молочної худоби важливою є організація достатньої і повноцінної годівлі. Збалансовані за всіма поживними речовинами й енергією раціони знижують витрати кормів на 30 – 35 %, а продуктивність тварин підвищують на 25 – 30 %, зменшуючи собівартість виробництва продукції на 20 %. У годівлі тварин молочного стада найбільше використовують об'ємисті, концентровані корми та деякі відходи промисловості, яка переробляє сільськогосподарську сировину. Не менш важлива і державна підтримка крупнотоварного виробництва, що передбачає часткове відшкодування вартості будівництва (або реконструкції) тваринницьких ферм і комплексів.

Останнім часом у результаті розширення напрямів і обсягів державної підтримки у скотарстві створились сприятливі умови для стабілізації та розвитку галузі в господарствах усіх форм власності. Виникла об'єктивна потреба змінити стратегію ведення скотарства з наданням першочергового значення в нарощуванні валового виробництва продукції використанню прогресивних енерго- і ресурсозберігаючих технологій та поліпшенню якості і конкурентоспроможності продукції. Розроблення та впровадження ефективних технологічних рішень виробництва тваринницької продукції застосовуватиметься як у великотоварних, так і в малих господарствах, причому перевага у виборі пріоритетних напрямів прискороного збільшення виробництва продукції буде надаватись створенню та розвитку великих сільськогосподарських підприємств [7].

Проведений економічний аналіз діяльності господарств Тернопільської області свідчить, що ефективність виробництва молока збільшується прямопропорційно збільшенню розмірів землекористування та фондооснащеності ферм.

Найвища прибутковість господарств забезпечується при використанні в обробітку 1500 га і більше угідь, наявності 200 дійних корів і більше. Оптимальною щільністю поголів'я слід вважати наявність не менше 20 корів у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь (одержання від корови 15 т гною за рік забезпечує мінімальну потребу в органічних добривах для підтримання родючості ґрунтів).

Розвиток і створення великотварного виробництва забезпечуватиметься через будівництво великих молочних комплексів (600 – 2000 корів) за рахунок залучення державних, іноземних інвестицій та вітчизняного приватного капіталу; розширення виробничих потужностей дрібних молочних ферм з поголів'ям 20 – 150 корів до економічно обґрунтованих розмірів – 200 корів і більше.

Для поліпшення стану української молочної галузі уряду необхідно впровадити здійснення фінансової підтримки підприємств через механізм кредитування з мінімальними процентними ставками, лізингових операцій для реконструкції та модернізації виробництва, створення системи управління безпекою молочної продукції та оцінки якості [6].

Проводиться технологічне і технічне переоснащення, модернізація молочних ферм на рівні вимог ЄС. Зокрема, оновлення застарілого та зношеного на 60-70 % молочного устаткування, впровадження передових технологій: безприв'язного утримання корів і ремонтного молодняку, доїння у молочних залах, монтування молокопроводів, приготування багатокомпонентних кормосумішей, широке використання культурних пасовищ. Селекційно-племінна робота має бути спрямована на якісне поліпшення молочного стада, зокрема, збільшення молочної продуктивності, вмісту жиру і білку у молоці та підвищення живої маси корів, стійкості до маститів та підвищення плодючості тварин. Осіменіння корів на сільськогосподарських підприємствах і в господарствах населення повине проводитись тільки способом штучного осіменіння з використанням сперми бугаїв-плідників, оцінених за якістю нащадків, ліній та порід, рекомендованих племінною службою для кожного господарства.

Передбачається поширення системи селекційно-племінної роботи на поголів'я худоби у фермерських і особистих господарствах населення зі створенням мережі сервісних підприємств із селекції та відтворення худоби, збереження часткової компенсації державою понесених витрат на осіменіння худоби в особистих селянських господарствах.

Нині основними виробниками молока і яловичини залишаються господарства населення. Враховуючи, що останнім часом в селах намітилась тенденція до зменшення поголів'я худоби, а відповідно й обсягів продукції, слід вжити дійових заходів для покращення ситуації.

Передбачається:

- посилити діяльність регіональної узгоджувальної комісії у напрямі цінового захисту дрібних товаровиробників у ланці виробництва – закупівлі;
- розширити мережу пунктів штучного осіменіння, організацію маршрутно-кільцевої системи осіменіння та надання сервісних послуг за викликом;
- при осіменінні використовувати спермопродукцію бугаїв-плідників вітчизняної та зарубіжної селекції, оцінених за якістю нащадків, які записані у каталог та допущені до використання;

- довести частку штучного осіменіння корів в особистих господарствах населення до 70 % від наявного поголів'я;
- покращити забезпечення худоби кормами шляхом збільшення видачі концкормів в оплату земельних паїв та створення громадських пасовищ за участю сільських рад;
- налагодити збут молока господарствами населення виключно через мережу міжгосподарських збутових кооперативів, оснащених необхідним устаткуванням, значно покращити якість молока, закупленого у населення;
- охопити системою племінного обліку поголів'я корів у кращих господарствах населення та організувати закупівлю у них теличок для сільськогосподарських підприємств;
- стимулювати створення молочних ферм у господарствах населення та фермерських господарствах з механізацією технологічних процесів і продуктивністю корів понад 5 тис. кг молока на рік.

Створення сприятливого економічного середовища, насамперед удосконалення цінового механізму на молочну сировину, що надходить на переробні підприємства, диференціації закупівельних цін на продане молоко залежно від пори року і місцевих умов уможливить підвищення ефективності виробництва молока.

Структурні зміни на ринку сирого молока змусили виробників молочної продукції застосувати нові підходи до закупівлі сировини. Підприємства переорієнтовуються на "приватне" молоко, і на деяких заводах цей показник вже перевищує 60 %. Звісно, заводам вигідніше брати молоко на сільськогосподарських підприємствах, які можуть забезпечити стабільні поставки і високу якість, але ціна "індивідуалів" перекреслює всі надії на конкуренцію. Господарства населення пропонують молоко вдвічі дешевше, тоді як сільгосппідприємства не можуть собі дозволити знизити ціну (хто захоче працювати зі збитками?), адже собівартість молока з урахуванням податків та амортизації вже перевищує позначку 2 – 3 грн. Така тенденція призвела до скорочення молочного стада на великих підприємствах та зниження рівня рентабельності молока до мінусового.

Нині кожен завод вже сформував свої території, де здійснює закупівлю молока. Також проводять інтеграцію з його виробниками, що дає змогу скоротити сировинний ланцюжок, а отже, і здешевити молоко. Але через несприятливу ринкову кон'юнктуру в усіх переробників залишається невирішеним питання сировини, тому зустрічаються непоодинокі випадки "цінових війн" за сировину не на "своїх" територіях (особливо це відчувається взимку). Влітку ж заводи знову переорієнтовуються на "свої" території, а в програшу найчастіше залишаються "індивідуали". Тому останнім часом як індивідуальні, так і великі господарства надають перевагу "стійким зв'язкам". За такої ситуації незалежні постачальники можуть стати зайвими [5].

Зменшення поголів'я і, як наслідок, відставання нарощення обсягів сировини від потреб ринку молока та молочних продуктів потребують від переробників застосування нових підходів до організації закупівлі сировини. На

підприємствах відбувається переорієнтація на "вибагливіші" продукти (йогурти, сиркові маси та ін.), що примушує виробника звертати увагу не лише на кількість сировини, а й на її якість, що в кінцевому результаті впливає на якість готових продуктів.

Висновки. Нині молочна галузь перебуває у стані стагнації. Розвиток вітчизняного ринку молока та молочної продукції стримують такі чинники, як скорочення поголів'я корів, низька ефективність селекційної роботи, низька якість сировини, застарілі технології.

Аналіз інформації про стан ринку молока і молочної продукції дозволяє зробити такі висновки:

– основними виробниками молока є господарства населення, частка їх виробництва в травні 2012 р. по Україні становила 76 %, а по Тернопільській області – близько 92 % при рівні рентабельності 4,3 % у 2012 р. (за матеріалами досліджень Західного НДЦ продуктивності). Селянські господарства, які виробляють товарне молоко та бажають збільшити поголів'я корів, повинні мати державну підтримку за обсяги реалізованого на переробні підприємства молока відповідно до його якості. Потребують подальшого продовження програми часткової компенсації понесених витрат на придбання устаткування для доїння й охолодження молока, реєстрацію й ідентифікацію худоби господарств населення, штучне осіменіння маточного поголів'я;

– чисельність поголів'я корів на травень 2012 р. порівняно з відповідним періодом 2011 р. у господарствах скоротилась на 0,1 тис. гол., розвиток молочногo скотарства необхідно спрямувати на розширене відтворення стада на основі забезпечення нарощування маточного поголів'я корів у господарствах усіх форм власності і господарювання;

– селекційно-племінна робота має бути спрямована на якісне поліпшення молочногo стада, зокрема, збільшення молочної продуктивності, вмісту жиру і білку у молоці та збільшення живої маси корів, стійкості до маститів та підвищення плодючості тварин;

– державна підтримка крупнотоварного виробництва потребує значних капіталовкладень. Проте сектор відразу не зможе перейти на такі масштаби. Такі проекти будуть привабливими для інвесторів, які пов'язують майбутню діяльність з молочним бізнесом;

– створення сприятливого економічного середовища насамперед передбачає удосконалення цінового механізму на молочну сировину.

Література

1. Васильчак С. В., Жидяк О. Р.. Виробництво молока та перспективи його розвитку // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.1. – С.99 – 106.

2. Гапочка Н. М. Инфраструктура аграрного рынка и повышение эффективности сельскохозяйственного производства : Монография. – К.: Аристей, 2006. – 128 с.

3. Петренко Р. О. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Харківської області // Вісник ХНАУ. – 2009. – № 9.
4. Радько В. І. Організаційно-економічні умови ефективного виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами". – Київ, 2008. – 26 с.
5. Шкільов О. В. Внутрішньогосподарські резерви підвищення ефективності виробництва молока // Економіка АПК. – 2007. – № 9. – С.33 – 36.
6. Сільське господарство України [Статистичний щорічник] / Державний комітет статистики України – К., 2009. – 370 с.
7. Ільчук М. М., Радько В. І. Економічна ефективність функціонування молокопродуктового підкомплексу регіону // Аграрна освіта і наука. – 2007. – Т. 8. – № 1 – 2. – С. 84 – 90.
8. Моніторинг стану галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції за січень – травень 2012 року. – К.: НДЦ "Укראгропромпродуктивність", 2012. – С. 4 – 19.
9. Тошина Н. Механізм стабілізації ринку молокопродукції України в умовах обмеженості ресурсів // Наука молода. – 2008. – № 4. – С.48 – 51.
10. Рынок молока и молочных продуктов Украины // Молочное дело. – 2010. – № 2. – С. 19 – 27.
11. Шубравська О. В., Сокольська Т. В. Розвиток ринку молока і молочної продукції: світові тенденції і вітчизняні перспективи // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 2. – С.80 – 93.

Аннотация

Освещены основные направления повышения эффективности производства молока, определяющие его эффективность и рост производства. Исследованы тенденции динамики численности поголовья молочного стада, ее влияние на объемы производства продукции отрасли в отдельных категориях хозяйств и природно-экономических зонах. Раскрыта сущность и основные функции продовольственного рынка, определены факторы регионального размещения производства молока, показатели экономической эффективности и направления развития научно-технического прогресса в молочном скотоводстве.

Ключевые слова: *экономическая эффективность, валовое производство молока, молочное скотоводство, производительность, рентабельность.*

Summary

The basic ways of the productivity are reflected productions of milk, that determine his effieiciency, increase of level of production. The tendencies of the dynamics of the number of dairy cattle and its effect on the output of the industry in certain types of farms and natural economic zones. The essence and the main function of the food market , the factors of the regional distribution of production of milk,

allowing the cost-effectiveness and areas of scientific and technological advances in dairy farming .

Key words: *economic efficiency, total production of milk, dairy cattle, productivity, profitability.*

Рецензент – к.е.н., доцент Поперечний С.І.